

ПОСЕГАТЕЛСТВО И ТРАФИК НА КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ – ПРИЛАГАНЕ НА ПРАВНИ МЕХАНИЗМИ ЗА АДЕКВАТНО ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ

Мария Павлова *

Резюме: Опазването и защитата на културните ценности и противодействието на незаконния трафик на културно наследство изисква устойчива законодателна рамка, активно международно сътрудничество и адекватни механизми за опазване и закрила на културното наследство.

Културното наследство обхваща паметници, групи от сгради и обекти с историческа, естетическа, археологическа, научна, етнологична или антропологична стойност, като в международен план се прилагат успешно принципите и нормите на Конвенцията на Съвета на Европа относно престъпленията, свързани с културни ценности.

Значимостта на ефективните действия за предотвратяване и противодействие на посегателствата срещу културното наследство и на борбата с трафика на културни ценности се откроява и днес, особено в контекста на изготвяне и прилагане на План за действие на ЕС срещу трафика на културни ценности.

Ефективността при постигане на високо ниво на защита на културните ценности и културното наследство, може да бъде подобрена чрез засилване на междуинституционалното и наднационално сътрудничество, както и чрез ефективно прилагане на правни инструменти.

Ключови думи: Културни ценности, посегателство, защита, правни инструменти, правоприлагане

Културното наследство е уникално свидетелство за идентичността на народите и на човечеството. Неговата защита е от съществено значение както за отделните народи и нации, така и за цялото общество. Трафик на културни ценности оказва сериозно негативно въздействие върху основни съставни елементи от националната и културна идентичност и лишава нациите и обществото от ценни ресурси за тяхното устойчиво развитие.

Културните ценности са част от културното наследство на всяка държава и на цялото общество. Ангажимент и отговорност на всички нас е предприемането на резултатни мерки и прилагането на адекватни механизми за борба и превенция спрямо посегателствата върху културното наследство.

Опазването и защитата на културните ценности и противодействието на незаконния трафик на културно наследство изисква устойчива законодателна рамка, активно международно сътрудничество и адекватни механизми за опазване и закрила на културното наследство.

Регулаторната рамка в която се изграждат и реализират механизмите за защита на културното наследство и на движимите и недвижими материални и нематериални ценности има многопластов и комплексен характер. Част от важните междуна-

* юрист, Национална следствена служба

родни инструменти включват Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство, Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство, Конвенцията за защита на архитектурното наследство на Европа, и Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности.

Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство, която е приета от Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО), е ратифицирана от Република България със закон¹ през 2006 г. С ратифицирането на Конвенцията всички държави, които са страни по нея, поемат ангажимент за предприемане на необходимите мерки за осигуряване опазването на нематериалното културно наследство, което имат на своята територия. Всяка държава трябва да идентифицира и установи различните елементи на нематериалното културно наследство, което съществува на нейната територия. В този процес е необходимо да бъде осигурена възможност за активно и пълноценно участие на заинтересовани общности, групи лица и неправителствени организации ангажирани в дейността по опазване на културно наследство в съответната държава и регион, като се отчита обстоятелството, че опазването на културното наследство има влияние както в международен аспект, така и в регионален и национален план.

С Конвенция се въвежда легална дефиниция на понятието нематериално културно наследство, като това е и актът с който се учредява към ЮНЕСКО Междуправителствен комитет по опазване на нематериалното културно наследство. В рамките на правомощията на междуправителствения комитет се включват освен дейности по съдействие за осъществяване на целите на конвенцията, също и създаване и обезпечаване на мониторинг за нейното изпълнение.

С понятието нематериално културно наследство се означават обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културно наследство. Нематериалното културно наследство, предавано от поколение на поколение, се пресъздава постоянно от общностите и групите в зависимост от тяхната обкръжаваща среда, тяхното взаимодействие с природата и тяхната история и формира чувството им за самобитност и приемственост, като по този начин способства за насърчаване на уважението към културното многообразие и творчество на човечеството. По смисъла на Конвенцията, за нематериално културно наследство се приема само това нематериално наследство, което съответства на съществуващите международни нормативни актове по правата на човека и което отговаря на изискването за взаимно уважение на общностите, групите и отделните лица и за устойчиво развитие.

По отношение на правилата за тълкуване и прилагане на нормите на международния правен акт, разпоредбите на конвенцията не могат да бъдат тълкувани и прилагани като изменение на статута или намаляване на степента на защита на ценностите, обявени за световно наследство, които са свързани непосредствено с един или друг елемент на нематериалното културно наследство. При прилагането на разпоредбите не могат да се засягат правата и задълженията на държавите, произтичащи от международни нормативни документи, по които съответните държави са страни, включително и тези които се отнасят до правото на интелектуална собственост или до използването на биологичните и екологичните ресурси.

¹ Законът е приет от 40-то Народно Събрание на 26.01.2006 г. и е обн. ДВ, бр. 12 от 7.02.2006

Въведени са механизми за взаимопомощ при осигуряване и реализиране на международно сътрудничество с цел опазване на културното наследство, като конкретно с Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство от 1972 г., са регламентирани възможности за осъществяване на обмен на информация и опит, реализиране на съвместни инициативи, и въвеждане на механизъм за оказване на съдействие на държавите в техните усилия за опазване на нематериалното културно наследство.

От практическа и от правна гледна точка съществени предизвикателства пред дейностите свързани с превенция и противодействие на посегателства върху културни ценности имат аспектите свързани с идентификацията на културното наследство и материалното и нематериално богатство. С Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство², приета през 1972 г. в рамките на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура се задължават да осигурят резултатни механизми и процедури за идентификация, защита, съхранение, популяризация и предаване на бъдещите поколения на културно и природно наследство, разположено на територията на съответна държава. Държавите следва да се стремят към полагане на максимални усилия за резултатно осъществяване на дейности насочени към опазване на културното и природно наследство, като използват правилно наличните ресурси на всяка държава, а чрез механизмите на международната помощ следва да се оказва подкрепа с насоченост към икономически и финансови аспекти, художествена дейност, техническа взаимопомощ и научно развитие.

В рамките на компетентност на всяка държава е да реализира дейности по определяне и да разграничаване на различните видове обекти, разположени на нейна територия, които попадат в обхвата на понятията културно наследство и природно наследство. От нормативна гледна точка, в регулаторните източници се прави разграничение при дефиниране на понятието „културно наследство“ и при определяне на понятието „природно наследство“. Както в международен контекст, така и във вътрешноправните актове приети и прилагани като част от националното законодателство, ясно са заложили критериите за разграничаване на двете понятия. Съгласно международните конвенции и актове, приети в рамките на създаването и прилагането на специфични инструменти за сътрудничество, превенция и противодействие при посегателства над културни ценности, в понятието „културно наследство“ са включени паметници, ансамбли и забележителности, като едновременно с това при дефиниране на понятието „природно наследство“ са включени както природни паметници, състоящи се от физически и биологически образувания, така и геологически и физиографически образувания които представляват местообитание на застрашени животински и растителни видове с изключително световно значение.

Международното сътрудничество в рамките на специфичните дейности по защита на културното и природно наследство на обществото, обхваща както стъпки насочени към съхранение и опазване на наследството – включително и чрез секторните и национални политики провеждани самостоятелно от държавите, или чрез програми за сътрудничество и взаимопомощ осъществявани в регионален и международен контекст, с цел защита, съхранение, развитие и опазване на културно или природно наследство от посегателства и противодействие срещу заплахи и посегателства. Дейността по взаимно сътрудничество помощ е възможно да включва и

² Приета с Разпореждане № 13 на Бюрото на Министерския съвет от 4.02.1974 г. Издадена от Министерството на културата и туризма, обн., ДВ, бр. 44 от 27.05.2005 г., в сила от 17.09.1975 г.

предприемането на мерки насочени към развитие на научни и технически изследвания с цел усъвършенстване на механизмите за превенция и защита, които дават възможност на всяка отделна държава да посрещне и адекватно да противодейства на опасностите, заплашващи нейното културно или природно наследство.

Специално по отношение на дейности свързани със защита на архитектурното наследство, в рамките на Съвета на Европа през 1985 г. е приета Конвенцията за защита на архитектурното наследство на Европа³. Със създаването на този акт се признава архитектурното наследство като незаменим израз на богатството и разнообразието на културното наследство на Европа. Дефинират се средствата и механизмите за точното определяне на паметниците, архитектурните ансамбли и местностите, които са част от архитектурното наследство и което следва да бъде поддържано, опазвано, съхранявано и защитавано от всяка държава самостоятелно и от общество като цяло, включително в рамките на двустранно и многостранно международно сътрудничество.

Конкретно всяка държава - страна по Конвенцията има основно задължение за създаване и прилагане на правен режим за защита на архитектурното наследство. Не само наличието на регулаторни норми, но и ефективността при тяхното прилагане е от съществена важност и дава отражение върху изпълнението на този ангажимент от страна на държавите присъединили се към Конвенцията за защита на архитектурното наследство на Европа. Като се вземат под внимание особеностите и спецификите на всяка държава и на отделните региони, при въвеждането и осъществяването на правните механизми за защита на архитектурното наследство, следва да се прилагат и средства опазващи както паметниците част от културното наследство, така и архитектурните ансамбли и местностите представляващи културна ценност.

Конкретни механизми за противодействие и защита на културни ценности следва да обхващат мерки, необходими за осъществяване на правната защита на имуществата представляващи културна ценност; Мерки насочени към предотвратяване погиването или разрушаването на защитени обекти и имущества; Както и инициативи в областта на поддържането, съхранението, възстановяването и реставрацията на културни ценности.

В рамките на ЮНЕСКО, през 1970 г. е приета – Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности⁴. Актът дефинира обхвата на понятието културното наследство на всяка държава. В съдържанието на това понятие се включват културни ценности, дело на творческия гений на отделни лица или колективи от граждани на дадена държава, както и културните ценности от важно значение за съответната държава, създадени на територията на тази държава от чуждестранни граждани или лица без гражданство, постоянни жители на тази държава. Всички културни ценности, открити на територията на дадена държава също попадат в обхвата на приложение на правилата установени в Конвенцията относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности, като по отношение на културните ценности се дължи защита и по спрямо тях следва да се прилагат конкретни мерки включително

³ Конвенцията е Ратифицирана от Република България с Решение на Великото народно събрание от 25.01.1991 г. Обн., ДВ, бр. 42 от 28.05.1991 г. и в сила за Република България от 1.05.1991 г.

⁴ Конвенцията е ратифицирана от Република България с Указ № 1179 на Президиума на НС от 30.06.1971 г. Обнародвана в ДВ, бр. 53 от 6.07.1971 г.

и чрез механизмите на международното сътрудничество, с цел постигане на ефективно опазване на съответните културни ценности.

В национален и в международен контекст, в понятието културна ценност се обхващат ценности придобити в резултат на археологически, етноложки или научни експедиции, осъществени със съгласието на компетентните власти на съответната страната, откъдето произхождат тези ценности. Културни ценности, придобити в качеството на дарение, или закупени по законен път със съгласието на компетентните власти на страната, откъдето произхождат тези ценности, попадат под защитата на нормите установени в Конвенцията. Въвеждат се мерки за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности.

В контекста на международно сътрудничество и с оглед защита на националните и световни ценности и богатства, отделните държави са длъжни да предприемат всички необходими мерки, в съответствие с националното си законодателство, за предотвратяване на придобиването на незаконно изнесени от друга държава културни ценности. Като част от конкретните действия в компетентността на всяка държава са и специфичните задължения имащи санкционен характер, съгласно които от страна на държавата следва задължително да се налагат наказателни или административни наказания на всички лица, отговорни за нарушаването на нормите установяващи защита и опазване на културните ценности.

Във връзка с прилагане на контролни механизми за превенция и противодействие на незаконен трафик на културни ценности, международната правна рамка съдържа и специфични разпоредби установени с Международната конвенция за хармонизиране на граничния контрол на стоки. Правилата и нормите на конвенцията се прилагат по отношение на всички стоки, които се внасят, изнасят или са поставени в режим транзит, когато пресичат една или повече морски, въздушни или сухопътни граници. С въвеждането на конкретни норми, се улеснява международното движение на стоки както в контекста на двустранни действия, така и във връзка с многостранно сътрудничество. С въвеждането на хармонизирана нормативна рамка и единни стандарти, се улеснява възможността да се търси необходимо съдействие на компетентни международни органи при превенция и контрол на престъпни посегателства и противодействие при реализирането на правонарушения.

С конкретни стъпки се въвеждат не само стриктни контролни и административни процедури, но също така се установяват и методите на тяхното прилагане. В Европейския съюз нормативната уредба включва широк спектър от значими актове, които формират международната регионална и глобална рамка за противодействие и защита на трафика на културни ценности и разрушаване на културното богатство и световно наследство. В рамките на ЕС, въз основа на чл. 36 от Договора за функционирането на ЕС, държавите имат възможност да определят собствените си национални богатства и да предприемат мерки за тяхната закрила.

Посегателството над културни ценности често не се ограничава в рамките на отделна държава, не се разпростира в обхвата на определен регион, а има ясно изразен международен и трансграничен характер. Именно поради трансграничния характер на дейностите представляващи трафик на културни ценности е от съществено значение разработването и прилагането на единен подход при сближаване на разпоредбите и стандартите прилагани с цел повишаване на степента на противодействие и превенция на посегателства срещу културното наследство и трафика на културни ценности.

За да може да се гарантира адекватно противодействие срещу трафика и престъпното посегателство върху културни ценности е необходимо, както в международен план, така и в регионален контекст да се задълбочат усилията към постигане на ефективно сътрудничество, взаимодействие и взаимопомощ.

С Регламент 2019/880⁵ в рамките на Европейския съюз се въвеждат правила и механизми за защита при осъществяване на дейност свързана с внос на движими културни ценности. Регламентът определя условията за въвеждането на движими културни ценности, както и условията и процедурите за въвеждане на движими културни ценности, с цел да се съхрани културното наследство и да се предотврати незаконната търговия с движими културни ценности. С въвеждането на подобни специални норми, този регионално правен акт, който има пряко приложение в държавите-членки на ЕС постановява норми за противодействие в случаи на застрашаване на движими културни ценности, включително има отношение и към правилата свързани с търговия с движими културни ценности, които е възможно да имат пряка връзка с финансиране на незаконна, престъпна дейност, включително и финансиране на тероризъм.

Регламентът забранява въвеждането в ЕС на изрично конкретизирани движими културни ценности, в случаи при които те са били незаконни преместени от държави, в които са били създадени или открити. Посредством специален контролен механизъм и чрез въвеждане на изискване за получаване на лиценз за внос, както и чрез процедура изискваща подаване на декларация от страна на лицето-вносител е възможно въвеждането на движими културни ценности в рамките на ЕС. Въведен е конкретен 90 дневен срок, в който компетентният орган трябва да вземе решение по заявление за разрешение за внос. Специалните правила и ограничителния режим изискващ наличие на лиценз за внос или декларация на вносител е възможно да не се прилага по отношение на движими културни ценности временно внесени от образователни, научни или изследователски институции или музеи с цел съхраняване и/или експониране. Под специалния режим не попадат и движими културни ценности, които не са създадени или открити на митническата територия на ЕС, но са били изнесени като стоки от ЕС.

Конкретно с нормите на Регламент 2021/1079⁶ се определят подробни правила за прилагането на някои разпоредби на Регламент (ЕС) 2019/880. Въведените правила уреждат изисквания за изготвянето, подаването и разглеждането на заявленията, както и издаването и действието на съответните разрешения с помощта на централизираната електронна система. С цел да се гарантира подходящо ниво на сигурност на електронните средства за идентификация и на електронното сертифициране и оглед цифровизиране и хармонизиране на процесите, разрешенията за внос и декларациите на вносителя е необходимо да отговарят на стандартите за електронни подписи и електронни, във връзка с осигуреност на самоличността.

Отговорността за създаване на адекватна законодателна рамка за управление на културното наследство и на културните ценности, следва да се фокусира най-вече върху националните държави. Освен трафика на ценности, при реализиране на престъпни дейности и при посегателство срещу културни ценности се наблюдават и злоупотреби не само с незаконно придобити вещи, блага и ресурси, а дори и със законно придобити културни ценности, като в този случай се цели постигане на друг

⁵ Обнародван в Официален вестник на ЕС, серия L 151 07.06.2019, стр. 1

⁶ Обнародван в Официален вестник на ЕС, серия L 234, 2.7.2021, стр. 67–89

противоправен резултат. Подобен противоправен резултат често, се свързва пряко с изпиране на пари и избягване на санкции.

Българската националноправна регулаторна рамка въвежда правната уредба, основаваща се на чл. 23, изречение второ на Конституцията на Република България, въз основа на което се установява задължение на държавата да се грижи за опазване на националното културно наследство.

Нормативната уредба на културните ценности, на законово ниво, е обхваната от регламентацията в Закона за културното наследство⁷ (ЗКН). Този нормативен акт урежда обществените отношения свързани с опазването и закрила на културното наследство. Законът въвежда дефиниции на понятията нематериално и материално недвижимо и движимо културно наследство. Регламентиран е статутът на културните ценности и държавната политика в областта на тяхната закрила и опазване. Нормативно е определена националната система по опазване на културното наследство, като закона съдържа специална уредба на статута на музеите като културни и научни организации, които издирват, опазват, изучават и представят културни ценности.⁸

Съгласно закона, културното наследство обхваща нематериалното и материалното наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност. Материалното културно наследство от своя страна се разделя на два основни вида, а именно недвижимо и движимо. Във връзка с прилагането Конвенцията относно мерките за забрана и предоставяне на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост върху културните ценности⁹, за културни ценности се считат ценности от религиозен или светски характер, които се определят от всяка държава като значими за археологията, доисторическия период, историята, литературата, изкуството и науките. В нормата на чл. 7 от закона за културното наследство изрично се съдържа легална дефиниция на понятието културна ценност. Съгласно тази дефиниция, културна ценност е нематериално или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, природна даденост или феномен, което е от значение за индивида, общността или обществото и има научна или културна стойност. Културна ценност може да бъде и нематериално или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, което има научна или културна стойност и е от значение за Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания.

Културни ценности са също така и фрагменти от археологически или други предмети, които са в разрушен вид, съставляват малка част от автентична цялост на предмета, обезличени са в значителна степен, не притежават значима културна, научна или художествена стойност и могат да бъдат определени като масов материал. Те не подлежат на идентификация, но се включват в научно-спомагателния фонд на музеите при необходимост.

Специфични правомощия се установяват нормативно спрямо министърът на културата, който провежда политиката в съответното направление и конкретно организира и осъществява дейности по предоставяне на концесии на недвижими културни ценности и изпълнението на концесионните договори съгласно Закона за културното наследство и по Закона за концесиите. Именно по предложение на министъра на културата, предмети с важно историческо, културно или научно значение

⁷ Обн. ДВ, бр. 19 от 13.03.2009 г., в сила от 10.04.2009 г.

⁸ Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029

⁹ Ратифицирана с Указ № 1179 на Президиума на НС от 30.06.1971 г.

(които не са културни ценности по смисъла на закона за културното наследство) могат да бъдат идентифицирани като културни ценности.

По своята същност, дейността по идентифициране е строго специфична. За да се квалифицира една движима вещ като културна ценност, е необходимо това нейно качество да бъде установено по надлежния ред с извършване на идентификация, чрез която да се констатира съответствие със законовите критерии по Закона за културното наследство¹⁰. Без такава идентификация предметът не може да се третира като културна ценност и спрямо нея не може да бъде приложен режима на ЗКН. Идентификацията и регистрацията на движимите културни ценности е директно свързана с изпълнение на задължението на държавата по опазване на културното наследство. Държавата инвентаризира и съхранява вещите, които са културни ценности, за да може да бъдат извлечени културните ползи от тях, независимо от вида и формата на собственост върху тези обектите представляващи културна ценност.¹¹

- Националноправната регулаторна рамка съдържа и богат набор от подзаконовни нормативни актове, с прилагането на които се допълва и доразвива законната регламентация на дейностите насочени към превенция и противодействие на посегателства и трафик на културни ценности. Сред основните подзаконови актове, съществено място и важна приложимост имат:
- Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на плановете за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности;
- Наредба № 6 за използването и представяне на недвижимите паметници на културата
- Наредба № 1 от 16.02.2021 г. за реда за извършване на идентификация на движимите културни ценности и за водене на регистри на движимите културни ценности
- Наредба № 4 от 12.06.2015 г. за условията и реда за осъществяване на дейностите по консервация и реставрация на движими културни ценности

В рамките на Европейския съюз, с помощта на Европейската комисия е разработен и към момента се прилага план за борба с трафика на културни ценности. Стратегическият документ обхваща периода 2022-2025. План предоставя рамка за постигане на напредък в предотвратяването, разкриването и действията на наказателното правосъдие в отговор на трафика на културни ценности и свързаните с него престъпления. Независимо от това, е необходимо допълнително да се предприемат действия за укрепване на съществуващите международни механизми за противодействие на посегателства срещу културни ценности. Това е от съществена важност, с цел да се подобри трансграничното сътрудничество и да се предотврати възможността в рамките на осъществяване на престъпна дейност, лицата и организиранияте групи да се възползват от съществуващи различия при прилагането на разпоредбите заложиени в националните законодателства и при евентуално наличие на липса на адекватно сътрудничество при установяването и разкриването на престъпления с трансграничен характер.

Ефективността при постигане на високо ниво на защита на културните ценности и културното наследство, може да бъде подобрена чрез засилване на междуинституционалното и наднационално сътрудничеството, както и чрез ефективно прилагане на правни инструменти.

¹⁰ по чл. 7 от Закона за културното наследство.

¹¹ Решение № 7 от 29.09.2009 г. на КС по к. д. № 11/2009 г.

Библиография:

1. Директива 2014/60/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 г. за връщане на паметници на културата, които са незаконно изнесени от територията на държава членка (ОВ L 159, 28.5.2014 г., стр. 1–10)
2. Директива (ЕС) 2015/849 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2015 година за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма, за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 2005/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и на Директива 2006/70/ЕО на Комисията (Обн. ОВ, серия L 141, 5.6.2015, р. 73–117)
3. Сивкова, Д., Принципът на разумен срок в наказателнопроцесуалното право на Руската федерация, сп. De Jure, том 13, бр. 1, стр. 140 – 147, 2022.
4. Европейска комисия, Първия доклад за прилагането на Директива 2014/60/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 г. за връщане на културни ценности, които са незаконно изнесени от територията на държава членка, и за изменение на Регламент (ЕС) № 1024/2012 (преработен текст), COM/2021/705 final, 18 ноември 2021 г.
5. Europol, 2021 Serious and Organised Crime Threat Assessment (Оценка на Европол на заплахата от тежка и организирана престъпност за 2021 г.)
6. Директива 2014/60/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 година за връщане на паметници на културата, които са незаконно изнесени от територията на държава членка (ОВ L 159, 28.5.2014 г., стр. 1.)
7. Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (OJ L 351, 20.12.2012, р. 1–32)
8. Регламент 2019/880 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 година за въвеждането и вноса на движими културни ценности, Обн. ОВ, серия L 151 07.06.2019, стр. 1
9. Решение № 7 от 29.09.2009 г. на КС по к. д. № 11/2009 г. (Обн. ДВ, бр. 80/2009 г.)
10. Закон за културното наследство
11. Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство
12. Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство
13. Конвенцията за защита на архитектурното наследство на Европа
14. Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности
15. Наредба за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на плановете за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности;
16. Наредба № 6 за използването и представяне на недвижимите паметници на културата
17. Наредба № 1 от 16.02.2021 г. за реда за извършване на идентификация на движимите културни ценности и за водене на регистри на движимите културни ценности
18. Наредба № 4 от 12.06.2015 г. за условията и реда за осъществяване на дейностите по консервация и реставрация на движими културни ценности.